УДК 7.07

Р.Р. Солтанова

ХАКЫЙКАТЬ ҺӘМ ТОРМЫШ ШИГЪРИЯТЕ: РӘССАМ ЗӨФӘР ГЫЙМАЕВ ПОРТРЕТЫНА ШТРИХЛАР

В статье показана эволюция творчества живописца, народного художника Республики Татарстан, заслуженного художника Российской Федерации Зуфара Фаатовича Гимаева, выявлены стилистические особенности изобразительного языка в контексте развития искусства Татарстана в советский и постсоветский периоды.

Ключевые слова: живопись, портрет, тематическая картина, национальное своеобразие.

The article shows the evolution of the work of the painter, people's artist of the Republic of Tatarstan, Honored Artist of the Russian Federation Zufar Faatovich Gimaev, reveals the stylistic features of the visual language in the context of the development of Tatarstan art in the Soviet and post-Soviet periods.

Keywords: painting, portrait, thematic picture, national identity.

Зөфәр Гыймаев һичшиксез бәхетле йолдызлык астында туган: чын рәссамнарга гына хас зирәк акыл, сизгер күңел, тумыштан бирелгән сәләт, намусы кушканча эшләү, үзеңнең рухи-әхлакый бурычыңны аңлау – болар барысы да аның сәнгатенең куәсе. Сәнгатьне талантлы, көчле, үзенчәлекле шәхесләр тудыра. Бу – күптән билгеле хакыйкать. Республикабызның мәдәни тормышында рәссам Зөфәр Гыймаев нәкъ менә шундыйлардан санала. Кемнәр аны яхшы белә, рәссамның кеше хәленә керә белүчән, иҗатка башы-аягы белән чумып, сәнгатьнең киләчәген ихлас кайгыртып, аның өчен борчылып яшәүче кеше икәнен тирән аңлый. Тагын шуңа ару-талуны белмичә эшләвен, уй-ниятләренең масштаблылыгын һәм шуларны үҗәтлек белән гамәлгә ашыруын да өстәсәң, рәссамның портреты тагы да ачыграк төсмер ала.

Бала вакытта Зөфәр еш авырый, чирләшкә булып үсә. Күпчелек малайлар кебек, аның зур абыйсы бокс белән мавыга, ә ул йога белән шөгыльләнә башлый, китаптан укып өйрәнеп, көченнән килгән күнегүләрне ясый. Аннан акробатикага кереп китә. Казан сәнгать мәктәбенең III курсында укыганда (1969), акробатика буенча Россия чемпионы була. Зөфәр иректе күнегүләрне аеруча ярата, чөнки аларны башкарганда, тән-гәүдә сыгылмалыгы аша, кешенең эчке халәтен, хис-тойгыларын күрсәтеп була. Ә пантомима белән шөгыльләнү гади генә ым, ишарә, тән хәрәкәтендә кешенең эчке дөньясындагы тирән кичерешләрнең бихисап төсмерләрен күрергә өйрәтә. Рәссам фикеренчә, нәкъ менә спорт белән шөгыльләнү аңарда ихтыяр көче, максатка ирешүчәнлек, башлаган эшне ахырына җиткерү кебек сыйфатлар тәрбияли дә.

Ул һәрвакыт, теләсә-нинди шартларда да намуслы, принципиаль, иптәшлек хисе бик көчле кеше булып кала. Бик күп эшли, күргәзмәләрдә катнаша, ирешелгәнгә канәгатьләнеп, ярты юлда туктап калуны белми. Гыймаев иҗатында һәрчак эзләнү рухын тоясың. Мин автор һәм аның шигъри темпераментлы нәкыше арасында тере бәйләнеш күрәм. Гыймаев колоритка, яктылык-һава мохитен бирүгә зур игътибар бирә. Аның картиналарында һәрвакыт хисси эчке мәгънә яшеренгән, аны беренче караштан ук күреп тә, аңлап та булмый. Бу серле йозакны ачу сәләте бөтен кешегә дә бирелмәгән...

Аны сәнгатьтә билгеле бер мәктәп вәкиле, аерым агым яисә юнәлеш тарафдары дип тә булмый. «Иҗат – тормышның күчермәсе дә, фоторәсем дә түгел», – дип кабатларга ярата рәссам. – Теләсә-кайсы классик – минем остазым. Н. Фешинны, Б. Урманчены, И. Шишкинны яратам. Миңа төрле юнәлешләрдә иҗат итүче рәссамнар – импрессионистлар да, постимпрессионистлар да, экспрессионистлар да якын. Ниндидер бер юнәлеш түгел, ә сәнгать булган бөтен нәрсә үз».

Иҗат белән шөгыльләнә башлаганда ук ул уңышка ирешүнең төп кагыйдәсен үзләштерә – беркайчан беркемне кабатламаска, сурәтләгәннәреңне күңел, йөрәк аша үткәрергә. Гыймаев карашынча, рәссамның бурычы – әйберләр дөньясына, әйләнә-тирә мохиткә, табигатькә җан өрү. Казан сәнгать мәктәбендә укыган чордан ук ул Харис Якуповның сүзләрен мәңгегә хәтерендә калдыра. Башлаган эшне һәрвакыт ахырына җиткерергә, авырлыклар алдында баш имәскә, бер баскыч булса да югары күтәрелергә тырышырга кирәк, дияргә ярата остазы. Ул үзенең укытучыларын тирән хөрмәт белән искә ала. Училищеда, буяуларны курыкмыйча мул кулланып, ачык һәм матур итеп ясарга өйрәткән Р.А. Төхвәтуллин кул астында шөгыльләнүне өстен күрә. Б.И. Майоров картиналарында аны зур колористика культурасы, төрле планда иҗат итәргә яраткан лирик рәссамның бербөтенлеге җәлеп итә. Беренче курста укыганда ук Т.А. Зуева Балтыйк буе, Көнбатыш рәссамнарының казанышлары турында мавыктыргыч итеп сөйләп, алга таба үсү өчен стимул тудыра. Педагогларының киңәшен истә тотып, ул үткәннең бөек осталарыннан бик тырышып өйрәнә, музейларда, күргәзмәләрдә еш була. Елларда, бер-ике генә көнгә булса да Мәскәүгә, Ленинградка, «Зур Идел» зона күргәзмәләренә барырга тырыша. Зөфәр күп укый, рәссамнар турында китаплар, альбомнар сатып алырга ярата. Студент вакытта ук, бәхәсләргә кермичә, дәшми-тынмый гына эшләргә ятраткань өчен, философ дип йөрткәннәр аны.

Казан сәнгать училищесын ул В.И. Ленинның чираттагы юбилее уздырылган1970 елда тәмамлый. Бу теманы студентлар да читләтеп үтә алмый. Гыймаевның диплом эше Алафузов заводы эшчеләре чыгышына багышлана («В. Ульянов эшчеләр арасында», 1887). Картинаның нигезенә 1887 елда Казанда профсоюзлар эшчеләрнең хезмәт шартларын яхшыртуны таләп итеп чыкканнан соң булган вакыйгалар ята. Диплом эшендә куелган катлаулы пластика һәм образлар белән бәйле мәсьәләләрне хәл итү өчен, Гыймаев бик зур әзерлек эше алып

бара: берничә тапкыр этисе янында тәмәке фабрикасында була, үз геройларының образларын эшчеләрдән алып яза. Диплом эше эскизының аклы-каралы фоторәсеме сакланган. Вакыйгаларның эпик киңлеген бирү өчен, рәссам туры почмаклы формат сайлаган. Вакыйгалар кыш башында фабрика бинасы каршындагы мәйданда бара. Еракта Казан Кремле күренә. Дулкынланган эшчеләр төркеме калкулыклы урынга басып сөйләүче ораторны тыңлый. Яшь Ульянов та шулар арасында. Персонажларның тышкы кыяфәте, характерлы позалар үтә төгәл һәм дөрес итеп сурәтләнгән...

Яшь рәссамның эзләнү, кызыклы нәтиҗәләргә ирешү омтылышын ничек сакларга, үз фикерен ничек сүндермәскә, хис-тойгыларын – тупаландырмаска?! И.Е. Репин исем. рәсем сәнгате, скульптура һәм архитектура институтында совет заманындагы иң абруйлы осталарның берсе булган Е.Е. Моисеенко үзе аңа профессор А.Д. Зайцевка барырга киңәш итә. Соңгысы берәүне дә кыерсытмый, һәр шәкертенә үз йөзен булдырырга ярдәм итә. Ул Гыймаев өчен остаз гына булып калмый, якын дуска да әверелә. Рәссамнар берлегенә керергә рекомендация бирә, җәмәгать эше белән шөгыльләнергә куша. Институтны тәмамлаганнан соң (1980), З. Гыймаев идарәнең актив әгъзасына әйләнә: башта – рәис урынбасары, ә 2008 елдан Татарстан Рәссамнар берлеге рәисе була.

«Репинка»ны тәмамлаганнан соң, Гыймаев үзен төрле жанрларда сынап карый. Институтны бергә тәмамлаган яшьтәш рәссамнар (Ф. Якупов, Ш. Шәйдуллин, С. Слесарский) белән чагыштырып, республиканың сәнгать белгечләре рәссам буларак формалашу чорында ук аның сәнгати индивидуальлеген, мөстәкыйль һәм сыгылмалы фикер йөртүен ассызыклап, картиналарында лиризмга, хиссияткә омтылышны билгеләделәр, яктылык-һава мохитен оста тудыруына сокландылар. 1978 елда Яшьләр үзәгенә куелган беренче эшләре турында А. Новицкий болай дип яза: «Ул табигатьне ярата һәм тоя, авыл кешеләрен белә һәм аңлый, әйләнә-тирә дөньяда шигъри җанына хуш килгән моң эзли. Йомшак итеп форма бирү, тоны һәм төсе буенча үзара якын мөнәсәбәтләрне чагылдыру, яктылык-һава мохите булдыру – рәссам күбрәк әлеге чараларга мөрәҗәгать итә. Әмма ул алдан билгеләнгән алымнар белән генә чикләнми. Сюжетка һәм характерга карап, ул башка, үзенә хас булмаган сәнгати чараларны да куллана. Әйтик, «Җамал апа» этюдында без үткен рәсем, алдан уйлап эшләнгән яссылыклы чишелеш, төсләр экспрессиясе белән очрашабыз» [Новицкий, 1978].

1978 елда Мәскәүдә Бөтенсоюз яшьләр күргәзмәсендә «Фәния – дежурда» полотносы күрсәтелә. Анда өстәл артында телефон янында утырган кыз сурәтләнгән. Кызның сөйкемлелеге, картинаның яктылыкка күмелүе, тәрәзәдән күренеп торган авыл пейзажы, өстәлдәге чәчәкләр бәйләме сафлык һәм эчкерсезлек атмосферасы тудыра. Җанлылыгы һәм тәэсирлелеге ягыннан А. Файнберг бу картинаны В.А. Серовның «Персик тоткан кыз»ы белән янәшә куя [Файнберг, 1983, с. 101].

А. Файнберг аның «Иске каһвә кайнаткыч белән натюрморт»ын да (1978), портрет, натюрморт, пейзаждан «үрелгән» тәүге жанр картиналарын да югары бәяли.

«Хат» картинасында (1976) агач ботаклары арасыннан оялчан гына карап торган татар кызы сурәтләнгән. Йөзендә, янып торган кара күзләрендә аның дулкынлануы, каршылыклы хисләре чагыла. Картина яктылык рефлекслары белән сугарылган. Йомшак төсләр гаммасы, пумала белән сак эш итү әсәрнең лирик яңгырашын көчәйтә.

«Күки авылы малайлары» (1978) картинасы, «Автопортрет» кебек үк, җиренә җиткереп башкарылган. «Мим Фәрид Абдуллин портреты»нда (1978) ул тагын да катгыйлана төшә: анда персонажның психологик характеристикасы аеруча төгәл бирелгән. Рәссам грим салынган Марсель Марсоның тамаша вакытында алынган фоторәсемен һәм артист артындагы диварга эленгән афишаны иллюзионист эффекты белән бирә.

Беренче мәртәбә Казанда «Зур Идел» зона күргәзмәсендә күрсәтелгән «Әбигә хат килде» автобиографик полотносы (1979) шул заманның портрет-картиналары арасында тирәнлеге һәм эмоциональ эчтәлеге белән аерылып тора. Автор гади генә сюжет аша татар авылының тормыш-көнкүреше, гаиләнең ныклы әхлак нигезләре турында сөйли. Анда өлкәннәргә хөрмәт һәм якыннарыңны кайгырту хакимлек итә. Биредә өй эчендәге яктылык-һава мохите дә бик оста бирелгән. Әбине әйләндереп алган кулдан эшләнгән әйберләр (корама юрган, шәмаил, стенага рамга куеп эленгән гаилә фоторәсемнәре, чаршау, келәм һ. б.) җентекләп һәм яратып сурәтләнгән. «Бу картинаны язганда, авылда үткәргән балачагымны искә төшердем. Алты яшемдә бик оста укый идем инде, шуңа күрә укый-яза белмәгән ялгыз карчыклар мине туганнарыннан килгән хатларны укырга чакыралар иде. Хатларын укыйм, ә алар шатлыкларыннан мине конфет белән сыйлыйлар! Шул әбиләрнең гомумиләштерелгән образын тудырдым мин... Хәзер дә авылга кайтырга яратам. Анда буген дә элеккечә үк ялгыз карчыклар күп. Теге әбинең ким дигәндә 7–8 прототибы бар иде... Бу картина өчен мине үз вакытында, хәзерге авыл бөтенләй башка проблемалар белән яши дип, бик нык тәнкыйтьләделәр», – дип сөйли рәссам.

Гыймаевның бәхәс куерткан беренче сюжетлы-тематик эшләреннән «Татарстан акробатлары» (1979) картинасын атарга мөмкин. Анда ул студент елларында бергә күнекмәләр ясаган һәм бер командада чыгыш ясаган аерым спортсменнарның үзенчәлекле төркеме портретын иҗат иткән. А. Файнберг фикеренчә, бу композиция Д.Д. Жилинскийның «СССР гимнастлары» дип аталган билгеле полотносын хәтерләтә, «әмма бөтенлек җитмәү, характерларны өстән-өстән генә бирү һәм төсләр сайлау ягыннан аннан калыша» [Файнберг, 1983, с. 102]. Темалар якынлыгына (акробатлар күнекмәләр вакытында), кайбер композицион алымнарның охшашлыгына (өстән сурәтләү) карамастан, Гыймаев картинасында һәр спортсмен индивидуаль,

башкалардан аерылып тора[1]. Яшел келәмнең шартлы декоратив фонында аларның кызыл һәм ак киемнән җыйнак, матур фигуралары ассызыкланган. Композиция уртасында үзенең гадәти кара костюмыннан аларның тренеры (Александр Михайлов) дүрт кешедән торган төркемнең («силовая четвёрка», А. Горячев, В. Козырев, К. Хәкимуллин, Р. Фәтхуллин) классик пирамиданы үтәвен күзәтә. Барлык спортсменнар үз күнегүләрен башкарырга әзерләнгәндә, атлетларның берсе (Юрий Дулатов – СССР чемпионы, химия фәннәре кандидаты; аркасына «СССР» дип язылган җыелма команда әгъзасы формасыннан) тренер янында тамашачыларга аркасы белән баскан. Рәссам шул рәвешле команданың иң көчле уенчысын аерып күрсәтә.

1978–1979 елларда рәссам СССР Сәнгать академиясендә Х. Якупов җитәкчелегендә шөгыльләнә һәм материал җыю өчен системалы рәвештә республика авылларына барып йөри. Авыл кешеләренең – колхозчылар, картлар һәм балалар, төрле яшьтәге хатын-кызлар портретлары сериясе, шигърият һәм лиризм белән сугарылган пейзажлар («Әхмәт абый», «Маһинур апа», «Бабай портреты», «Күки авылы малае», «Күкидә кич» һ. б.) – зур тырышлык таләп иткән эшнең нәтиҗәсе менә шулар. Бу картиналарның күбесе республикабыз һәм илебез музейларында һәм галереяларында урын алган.

Гыймаев пейзажлар да язарга ярата. Авыл күренешләре бигрәк тә лиризмга һәм якты сагышка күмелгән. Бер күргәзмәдән соң Т. Мамаева аны ничектер «авылчы рәссам» дип атаган иде. Шәһәрдә туып-үскән, һәрвакыт шәһәрдә яшәгән кеше ата-бабаларының җире, авыл кешеләре белән бәйләнешне югалтмаган. Ул үзенең полотноларында ата-бабаларының кече ватанына кайту белән бәйле балалык тойгыларын тирән дулкынлану белән гәүдәләндерә: күл буендагы бөдрә талларны, тирә-яктагы каеннарны, кыр чәчәкләрен. Аларда яңа кардан арчылган җирдәге кояш җылысын, яшел үлән, яңа чапкан печән исен тоясың. Көзге пейзажларда контрастлар өстенлек итә, якты һәм ачык төсләр агач күләгәләренә үрелеп китә, саргайган яфраклар көзге сагышны көчәйтә («Сентябрь», «Октябрь»). Агач кәүсәләрен, ботакларны көзгедәгедәй чагылдырган су өстендәге шадралар сиздерми генә ачык күк йөзенә тоташып, уенчак кояшлы көннең бик тиз үтеп китәсенә ишарәле кебек («Казансуда яз. Казан Кремле», 1997). «Яльчик күле» (1997) картинасында күл өстендәге ачык зәңгәр төсләр, караңгы яшел һәм ачык көрән төсләргә күчеп, тылсымлы тынлык һәм сафлык атмосферасы тудыра.

Рәссам хәзерге заманның үтә нык урбанизацияләнгән шәһәрләренә килеп эләккәч, язу манерасы да, картиналарның интонациясе дә үзгәрә: нерв, экспрессия пәйда була. Төрек циклына караган картиналарда бу бигрәк тә ачык чагыла. «Урта диңгез. Анталия янында» (2000) картинасында саргылт-кызыл-шәмәхә яктылык чагылышында

[1] Они все – известные в республике мастера и кандидаты в мастера спорта СССР в 1970-е годы: Николай Александров, Равиль Шакиров, Валентин Лобанов, Леонид Козырев, Дамир Усманов, Неля Хатыйпова, Эльвира Мустафина.

бирелгән ачык зәңгәр һәм кара болытлар диңгез стихиясендәге шомлы киеренкелекне гәүдәләндерәләр.

З. Гыймаев иҗатының иң көчле ягы – портрет: рәсемнәрдә, натурадан ясалган матур этюдларда, үзенчәлекле итеп оештырылган композицияләрдә (индивидуаль, парлы, төркем портретлары, портрет характеристикасы өстенлек иткән көнкүреш жанрына караган картиналар) урын ала. Күренекле татар мәдәнияте эшлеклеләренең соңгы егерме ел эчендә язылган портретлары куелган даими эшләүче экспозицияләр белән эйдәп баручы татар театрларында (Г. Камал һәм К. Тинчурин исемендәге), Казан федераль университетында танышырга мөмкин. Бүгенге көндә бер генә рәссам да тамашачыга З. Гыймаев кебек киң күләмдә, зур залларда тәкъдим ителмәгәндер, мөгаен.

Татар мәдәниятенең язучылар, шагыйрьләр, композиторлар, артистлар кебек билгеле затлары рәссамнарны һәрвакыт иҗатка рухландырды. Габдулла Тукайның тормышы һәм иҗаты һәркемнең күңелендә гадәти булмаган хисләр уята. Гыймаев та аңа битараф кала алмый. Рәссамның әлеге темага беренче эше Г. Тукайның 100 еллыгына багышланган күргәзмәгә куела. Шагыйрь яшәгән заманның рухын, атмосферасын тою өчен, ул аның туган-үскән җирләрендә була, бик күп материал туплый. Әстерхан чорында Тукай өмет һәм киләчәккә ышаныч белән яши, икенче полотнода автор үз көченә нык ышанган шагыйрьне фикердәшләре, прогрессив татар яшьләре вәкилләре янәшәсендә сурәтли («Тукай дуслары арасында»).

Ул мәдәният, фән һәм әдәбият әһелләренең генә түгел, замандашларының, төрле яшьтәге кешеләрнең һәм төрле һөнәр ияләренең портретларын да яза. Геройларының рухи халәтен тәэсирле гәүдәләндерү максатында, ул буяуларны үтә күренмәле юка катлам белән сала, лессировкадан файдалана. Шунлыктан аның күп кенә картиналары эчтән балкый, колориты – йомшак, төсләре – үтә нәфис.

Портретларда ул үз геройларының асылына үтеп керергә омтылып, характерларындагы кечкенә генә нюансларны да игътибарсыз калдырмый. Композициягә хас үзенчәлекләр дә шуны таләп итә. Кагыйдә буларак, ул полотноларны артык детальләр белән тутырмый, ә портрет иясенең кабатланмас үзенчәлеген, рухи халәтен тәгәл чагылдырган берәр символ табарга тырыша. Әйтик, кайвакыт ул китап («Н. Исәнбәт портреты»), кулдагы сирень ботагы («С. Садыйкова портреты») булырга мөмкин. С. Сәйдәшев портретында ачык шәмәхә, ачык зәңгәр һәм яшел төсләргә күмелгән сирень куагы илһамланган композиторның тышкы кыяфәтенә, аның зәңгәр күзләренә, ак киеменә бик тә туры килә («Салих Сәйдәшев», 2000). Режиссер Празат Исәнбәт яшь үсентеләр биргән зур, ныклы агач фонында сурәтләнгән – бу шулай ук символик яңгырашка ия. Ә Д. Сираҗиев портретында бер кечкенә генә деталь – чиста ак фондагы «елаучы» маска – талантлы режиссерның катлаулы язмышын ачарга ярдәм итә.

2005 елда Мәскәүдә «Татарстан рәссамнары» күргәзмәсендә урын алган «Ак чәчәк. Хәсән Туфан» (2000) портретын Гыймаев

дусларының хатирәләренә таянып яза. Рәссам күңелендә ул ак чәчәк белән тиңләшә. Төгәл рәсем һәм метафорик фон геройның эмоциональлеген, югары дәрәҗәдәге интеллектуальлеген, шул ук вакытта үтә гадилеген ачарга булыша. Еракка төбәлгән күз карашы, кулындагы кечкенә генә ак чәчәк портретны төгәлли дә куя.

«Сагыш» (1997) – Бакый Урманчега багышланган иң уңышлы эшләренең берсе. Аның турыдан-туры тамашачының йөрәгенә төбәлгән бер үк вакытта нәзакәтле дә, тирән сагышлы да карашы эчке кичерешләр белән тулы. Ул ак күлмәктән, галстуктан, әмма алъяпкычын да кигән. Биек маңгаендагы тирән буразналары, тузгыган ак чәчләре, бераз алгарак чыккан гәүдәсе, тезләрдә тыныч кына яткан куллары – барысы да аның эш сөючән һәм зыялы кеше булуын күрсәтә. Арттагы караңгы фон һәм оста үзе агачтан кисеп ясаган атаклы зирәк карт сыны иҗатчының катлаулы һәм авыр юл узуын искә төшереп тора.

Хатын-кыз портретлары аерым шигърилек һәм лиризм белән сугарылган. Беренче татар актрисасы С. Гыйззәтуллина-Волжская портреты XX гасыр башы рус реалистик портреты традицияләренә барып тоташа – ирексездән М. Врубель, В. Серов полотноларын хәтергә аласың. Кызыл фонда малахит-яшел төстәге костюм драматизмны көчәйтә. Композициянең вертикаль рәвеше актрисаның үз-үзен күрсәтергә омтылуына, сынаулар һәм авырлыклар алдында баш имәвенә ишарә. Ә Ф. Камалова портретында поза, күз карашы аша, актрисаның гүзәллеге, матур килеш-килбәте белән бергә, зирәк акыл, боерырга яратучан холык, үз-үзенә нык ышанганлык ассызыклана. Рәссам пумаласыннан төшкән әлеге һәм башка портретлар башкалардан аерылып торган шәхесләрне, татар халкының талантлы вәкилләрен буыннар хәтерендә сакларга ярдәм итә. Бу галерея – рәссамның татар мәдәниятенә, портрет кебек катлаулы жанрда Татарстан рәсем сәнгате үсешенә керткән бәяләп бетергесез зур өлеше.

Гыймаевның консерватория профессоры Семен Казачков белән яхшы, үзара ышанычка корылган мөнәсәбәтләре, озакка сузылган әңгәмәләр музыкантның нечкә психологик портретын иҗат итәргә, аның холкына хас кайбер сыйфатларның серен ачарга мөмкинлек бирә. «Бах партитурасы өстендә кулларын күтәргән, дулкынланган, музыканың бөеклеге, бәлки, бөтен илаһи дөнья каршында башын игән музыкантны тамашачы әнә шундый итеп күрә» [Лукьянов, 2009, с. 395].

Ул геройларның тышкы кыяфәтләрен генә сурәтләп калмый, бу полотноларда авторның аларга булган мөнәсәбәтен дә тоясың: яратуны, хөрмәтне, кызгануны... Кайвакыт моңа нечкә яхшы юмор да килеп кушыла. Бу бигрәк тә балалар портретларында нык тоемлана: рәссам аларны үтә нык яратып яза («Улымның портреты», «Лиана», «Марина» һ. б.).

Аңарда фоторәсемне хәтерләткән портретлар юк, рәссам үзен камера формалары белән генә дә чикләми. Кешенең рухи дөньясын психологик яктан ачуда фон аеруча әһәмиятле роль уйный. Т. Миңнуллин, милли сәнгать турында фикер йөртеп: «Бөрмәле итәк, калфак,

түбәтәйдән миллилек эзлибез, – дигән иде. – Зөфәрдә ул атрибутлар юк. Мин аның эшләрендә аның татар рәссамы, үз халкын якыннан белгән, аның җанын аңлаган рәссам икәнен күрәм» [Миңнуллин, 2001]. «Яшь хуҗабикә» картинасында татар халкының костюмнарны, шулай ук йорт эчен декоратив тукымалар, матур сөлгеләр, чигүләр белән бизәргә яратуын рәссам бик оста тотып алган.

Аның композицияләре гаҗәеп сыгылмалы. Пантомима өлкәсендәге тәҗрибәсе авторга ым-ишарәдә, кыланышта, гәүдә торышында кешенең эчке дөньясын сиземләргә ярдәм итә. Замандашларыбызның портретлары арасында драматург Туфан Миңнуллинның портретлары аерылып тора. Беренче эшендә рәссам бөтен игътибарын геройның йөзенә юнәлдергән: ул күзлек аша, күзләрен бераз кыса төшеп, тамашачыга сынап карый сыман, куе кашларын җыерган, киң маңгаендагы сырлары да киеренкелекне ассызыклый (1995). Икенче портретта ул тыныч күренә, әмма барыбер тирән акыллы шәхеснең тынгысыз җаны чагылыш таба. Урыны-урыны белән яктылык таплары хәрәкәте ярдәмендә «ярсытылган» тигез фон да шуңа хезмәт итә. Үзенең портретлары турында Т. Миңнуллин болай ди: «Охшаганмы, юкмы миңа төсе-килбәте белән, эш анда түгел, әмма ул мин. “Ни өчен син” дип сорасалар, төгәл җавап бирә алмас идем. Җаны минеке ул сурәтнең. Моның өчен мин Зөфәргә рәхмәтле».

З. Гыймаевның күп кенә картиналарын төрле елларда Россия һәм Татарстанның музей һәм галереялары сатып ала. Аның эшләрен чит илләрдә дә бик теләп алалар. Бу – аның иҗатына игътибар зур булуны тагын бер кат раслый. 1993 елда Друо галереясында (Париж) аукционда рәссамның утыздан артык эше – портретлары, пейзажлары, жанр картиналары сатыла. Ул вакытта мондый бәхет бик сирәк иҗат әһеленә генә елмая.

Үзәк матбугатта, Россия күргәзмәләрендә, «Зур Идел төбәк күргәзмәсендә Зөфәр Гыймаевның исеме һәрвакыт илебез рәсем сәнгатенең күренекле осталары арасында телгә алына. Рәссамның полотнолары нәфис музыкаль тональлек һәм үзенчәлекле иҗат манерасы белән игътибарны җәлеп итә. Ул һәрчак тормыш, хәзерге заман сәнгате һәм үзенең «мин»е арасында гармония урнаштыруга ирешә. Рәссамның бәхете дә шунда.

Әдәбият

Новицкий А. Выставка в Молодёжном центре // Советская Татария. 1978. 30 апреля.

Файнберг А. Художники Татарии. Л.: Художник РСФСР, 1983.

Лукьянов В.Г. «Сеня, это – ты…». Штрихи к портрету // Семён Казачков: хоровой век. Казань, 2009.

Миңнуллин Т. Тагын бер егетебез // Ватаным Татарстан. 2001. 16 январь.

Солтанова Рауза Рифкать кызы,
сәнгать фәннәре докторы,
ТР ФА Г. Ибраһимов исемендәге Тел, әдәбият һәм сәнгать институтының тасвирый һәм декоратив гамәли сәнгать бүлеге мөдире